

premalo značilnih znakov in nastopajo tesno druga ob drugi. Prav je, da je posegel pisatelj v to dobo, iz katere se dajo dobiti krasne stvarine za dobre ljudske povesti. Čitajoče občinstvo res da ne ljubi dolgih povesti, a podati Mohorjanom širje zasnovano povest iz te dobe, bi bilo morda hvaležno delo. Žal, da so slike predstavljajoče prizore ob novi Bohinjski železnici premajhne, in sicer ne po pisateljevi krivdi. Mali vedež, žal, ne ve nič praktičnega.

—m—

Ponižani in razžaljeni Roman v štirih delih in z epilgom. Ruski spisal F. M. Dostojevskij. Poslovenil Vlad Levstik. Leposlovna knjižnica IV. Založila Katoliška bukvarna. Str. 501. Ljubljana 1907. — Ko vzameš sredi moderne literature Dostojevskega v roke, se ti zazdi, kakor bi se nekako streznil. Dasi je našim modernim nervoznim literatom bližnji sorodnik kot oče tistih epileptičnih ali sicer živčno bolnih junakov, ki nastopajo v vsakem njegovem romanu, je vendar razlika med njim in sedanjo literaturo kakor nepreokračljivi prepad med nebom in zemljo.

Dočim si je sedanje leposlovje — zlasti naša ljubljena, z bogatim blagoslovom orošena slovenska moderna — ustvarilo svoj čustveni svet, tako nalahko zgrajen iz trepetajočih refleksov, komaj slišnih misli in velikega hrepenenja, zlasti hrepenenja, nedoseženega in nedosegljivega, je Dostojevskij v prvi vrsti realist. Njemu ni dejanje ne brutalno, ne vsakdanje, in kadar hoče vplivati, tudi res vpliva z njim. Zato razorje bravcu dušo kakor krepak orač z ostrim plugom. Ne sramuje se s tragiko svojega dejanja geniti, česar ne sme danes storiti niti srednje talentiran literat, in če bi imele gospodične jokati pri prizoru na domu Bubnove ali pri oni sceni z medaljonom ali ob vrnitvi Nataše, bi bil vendar vse to napisal. Druga moč Dostojevskega so njegovi značaji. Vsaka oseba mu je tip, ustvarjen od božje roke popolnoma drugače nego vsi ostali. Poprečnih ljudi, ki jih razločujemo le po imenih, ne pozna, ker je umetnik, in umetnik vidi, kjer so drugi ljudje slepi. V vseh njegovih romanih ni niti enega značaja, ki bi bil ustvarjen iz potrebe in sile, ker ga je rabil pisatelj za razvoj povesti; on seže sredi v vroče, kipeče življenje, ki se ne ravna po pisateljskih željah. In nato razvija svoje značaje genialno in dosledno. Tu nastopa Dostojevskij kot psiholog: Niti ene geste, niti ene besede, ki bi je rabil le zaradi efekta; dejanje raste iz značaja samega in ta umetniška doslednost vpliva na doveznetno srce bolj kot bleščeča figura. — Tak primer je Aljoša v našem romanu. Splošno človeško slabost in omahljivost je znal Dostojevskij vtelesiti in jo vsestransko realistično dopolniti, tako da Aljoša resnično živi, dosleden v nedoslednostih, poln vere v svojo moč in večnega kesanja nad svojo slabostjo.

Roman „Ponižani in razžaljeni“ nikakor ni najboljše delo Dostojevskega, a je vendar velika priča njegove umetniške moči. V njem je hotel pokazati veličastvo zmage nad lastnim ponosom in proslaviti odpuščajočo ljubezen. Nataša zapusti dom in gre za Aljošo, čigar oče je do smrti razžalil njene starše. Oče jo prekolne, dasi jo ljubi bolj kot življenje, ker je s tem korakom še bolj ponižala grdo žaljeno čast njihove hiše. Nataši se toži po starših, a k njim ji brani ljubezen; staršem se toži po Nataši, a pot do nje jim zastavlja ponos. Tedaj posreduje mala Neli s

svojo sorodno zgodovino, „eno izmed tistih temnih in mučnih povesti, ki se pogostoma tako neopazno, malodane tajnostno vrše pod težkim peterburškim nebom, v temnih, skritih kotih ogromnega mesta, sredi blodnega vrtinca življenja, tope sebičnosti, borečih se interesov, temnih pregreh, skritih zločinov, sredi vsega tega peklenškega brezna brezmišelnega, nenormalnega življenja . . .“ (Str. 247.). Ravno ko starec odpusti Nataši in plane k vratom, da bi šel ponjo, tedaj prihiti ona sama v sobo, vzklikne in pade pred njim na kolena . . . Ta prizor postavi Dostojevskij na konec četrtega dela in konča tragedijo Nelinega življenja šele v epilgu, da pokaže, kaj je hotel z romanom povedati; tako je jasno, da je vsa Nelina zgodba le potrebna ilustracija in tehničen pripomoček. Ljubeče odpuščanje pa in odpuščajoča ljubezen — to je tendenca romana. Dostojevskij mirno, skoro otroško veruje v dobroto in ljubezen s tisto močno vero, ki more premkniti hribe, veruje tako zelo, da zmagajo v njegovem romanu ponižani in razžaljeni s svojo ljubeznijo ponosne in zatirajoče.

Kdor tega ne razume, ne razume Dostojevskega in ne zna ceniti nobenega velikih prerokov umetnosti. Povsod namreč opažamo, da raste iz genialnosti globoka vera v dobro, ali pa morda narobe: iz vere raste genialnost. Moderna ima te vere malo, slovenska moderna nič: danes tratimo vso moč na lepo besedno figuro in duhovito frazo. Toda beseda je kakor zvezda, ki se utrne in na veke izgine v temi, umetnost je pa solnce, ki veličastno obseva in ljubeče greje vsa pota življenja. — —

Leposlovna knjižnica je izdala ravno ta roman izmed del Dostojevskega najbrže radi njegovega manjšega obsega. Želimo pa, da bi kmalu objavila tudi „Zločin in kazen“, in če le mogoče, tudi „Brate Karamazov“, ker se je tu dvignil Dostojevskij do vrhunca. — O prevodu samem ne morem ničesar reči, ker nimam originala pri rokah. *Franc Bregar.*

Tri povesti grofa Leva Tolstega. (Iz ruskega.) V Trstu 1907. Str. 116. — Prva povest „Jetnik v Kavkazu“ popisuje nevarno življenje ruskih vojakov med divjimi moslimskimi Tatarji v Kavkazu. Tatarji vjamejo dva častnika. Eden izmed njiju zbeži na romantičen način. Povest je pisana zanimivo in spominja na mlada leta pisateljeva. — Drugi dve povesti pa sta iz njegove poznejše filozofske dobe ter obdelujeta moralne nauke. Povest „Starca“ nam riše dva značaja: enega, ki kaže svojo vero le na zunanjih obredih, drugega pa, ki svojo vero oživlja v dejanju ljubezni do bližnjega. „Jefim je zapovedal, da je Bogu dopadljiva le ona daritev, ki jo prinašamo z ljubeznijo in z dobrimi deli.“ — „Koliko zemlje potrebuje človek?“ V tej črtici odgovarja Tolstoj kot socialni reformator, ki vidi zlo človeške družbe v sebičnem pohlepu po lastnini. Pahom gre od kraja do kraja, iščoč, kje bi za svoj denar dobil več sveta. Največ in najceneje je pri Baškirjih. En dan za tisoč rubljev: kolikor zemlje bo en dan obhodil, je njegova za tisočak. On hodi, hodi cel dan, a ker hoče preveč imeti, je dobi na večer ravno toliko, kolikor je potrebuje: Tri aršine za grob, ko se mrtev zgrudi. — Vse tri povesti so pisane z ono mojstrsko preprostostjo, ki diči Tolstega pred vsemi drugimi pisatelji, *E. L.*

V. A. Francjev: **Poljskoje slavjanovjedjenije** konca XVIII. i pjervoj četvjeti XIX. stol.

Praga češkaja. Tipografija „Politika“ 1906. — Tudi mnogim Slovanom znani ruski učenjak, profesor slovanske filologije na varšavskem vseučilišču, je napisal pod zgoraj navedenim naslovom obširno knjigo (IX + 491 + CLXXII + 10 strani), ki osvetljuje natančno eno doslej še najmanj znanih strani iz zgodovine slovanskega preporoda — udeležbo Poljakov pri slovanskem preporodu koncem XVIII. in začetkom XIX. stoletja. „V zgodovini začetnih let slovanoznanstva so še malo pojasnjene zasluge prvih poljskih predstavitev te vede, in ni še določena stopinja njihove udeležbe pri velikem gibanju ‚preporoda‘ slovanskih narodov v začetku XIX. stoletja. Včasih se celo sliši mnenje, da se Poljaki niso udeležili slovanskega preporoda, ali da je bila vloga njihovih znanstvenih sil v tem kulturnem gibanju čisto neznatna. Toda tako mnenje ne odgovarja resnici. Vloga poljske znanosti v splošnem slovanskem preporodu nikakor ni bila med poslednjimi in zasluge poljskih učenjakov v zgodovini razvoja slovanske znanosti se ne sme zamolčati. Imena Linde, Bandthe, Surovecki, Majeovski, Rakovski, Bobrovski in mnogo drugih zavzemajo častno mesto v isti vrsti z znanimi imeni prvih čeških činiteljev preporoda. Trudi prvih poljskih delavcev na njihvi slovanoznanstva so bili posvečeni najraznovrstnejšim vprašanjem iz slovanske zgodovine, zlasti starejše, slovstva in jezikoslovja, pri čemer se je njihov vpliv raztezal v nekaterih slučajih daleč čez poljske meje. Dovolj če spomnimo na vpliv Lindejevega besednjaka na enake vrste podvzetje Jungmana ali zgodovinskih preiskavanj Suroveckega na prve korake Šafařika v vprašanih slovanskih starodavnosti. Tekom treh desetletij se je delalo izredno energično in vsi glavni krmarji so izvrstno pogodili pravo smer: od prvih korakov so poljski učenjaki občutili potrebo in spoznali važnost bolj tesnega zblizanja z najodličnejšimi predstavitelji slovanske filologije na Zahodu t. j. s češkimi učenjaki, in na Vzhodu z ruskimi.“ (Vvod XII. VIII.) S temi besedami je gospod pisatelj sam najlepše povedal vsebino svoje knjige, katero razvija potem dalje na obširno v šestih poglavjih svojega dela. Za tujca in nespecialista je morda najbolj zanimivo prvo, splošno poglavje, kjer nam podaja gospod pisatelj splošni pregled poljske slavistike s konca XVIII. in prvega dela XIX. stoletja. Padec nekdanj tako mogočne poljske države je silno pretresel cel narod ter ga obudil k novemu življenju. Ravno najbistroumnejši možje in največji domoljubi so prvi spoznali važnost domoznanstva in znanosti sploh; spoznavanje lastnega naroda, njegovega življenja, zgodovine in jezika se je pa kmalu razširilo v slavistiko ali slovanoznanstvo sploh. To se jim je zdelo najboljše sredstvo za prerojenje in prebujenje lastnega naroda, mnogi so pa tudi pričeli uvidevati,

da se bo Poljska zamogla dvigniti samo v zvezi s celim slovanskim svetom in ako stopi v osredje slovanskega gibanja. V drugem poglavju opisuje gospod pisatelj med drugimi rečmi zlasti za južne Slovane zanimivo potovanje kneza Aleksandra Sapiehe med južnimi Slovani večinoma po še neobjavljenih virih. Tretje poglavje opisuje zasluge poljskih lingvistov na polju slovanske filologije, četrto je posvečeno študijam nad slovansko zgodovino in pravom, peto se peča s krogom kneza Čartoryskega in šesto in poslednje opisuje slovansko stolico na varšavskem vseučilišču in zlasti obširno potovanje Kukarskega po slovanskih deželah. Med drugimi je prepotoval tudi vse slovenske dežele in kvarnerske otoke. Knjiga ima zaradi tega velik pomen ne samo za Poljake, ampak tudi za vse druge Slovane in je jako dragocen donesek k zgodovini slovanskega preporoda. Tisek je jako lep in prijeten, umetniški in skozinskoz miren in trezen. Radi svojega mirnega pripovedovanja in lepega sloga se obširna knjiga kljub svoji znanstveni vsebini lahko čita. L. L.

Slovanske himne. (Hymnes Slaves, arrangés pour Piano.) Za glasovir priredil Fr. Gerbić. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Cena 2 K. — Dobra je bila misel g. Gerbića, da nam je zbral himne vseh slovanskih narodov. Na čelu zbirki stoji ruska himna „Bože, carja hrani!“, ki ji je zložil besedilo Žukovskij, napev pa Lvov. Maloruski himni sta v zbirki dve: „Šče ne vmerla Ukrajina!“ (besede Čubinskega, glasba Verbickega) in „Poklik do bratji Slavjan“ (besede Gejmancova, glasba Lisenkova). Poljske himne so: „Bože, coš Polskę (besede Felińskega, glasba Kurpińskega), „Z dymen pożarów“ (besede Ujejskega, napev Nikorowicza), „Jeszcze Polska nie zginęła“ (besede in napev generala Wybickkega). Čehe zastopa znana „Kde domov můj?“ (besede J. Tyla, glasba Fr. Škroupa). Slovaška himna je: „Hej Slováci!“ (besedilo S. Tomášika, napev prvotno poljski), ki se je razširila med vsemi Slovani, hrvaška je „Liepa naša domovina“ (besede Mihanovićeve, napev Runjaninova), srbska „Bože pravde“ (besede Džordževićeve, glasba Slovenca Davorina Jenka). Črnogorski himni sta: „Ubavoj nam Crnojgori“ (besede Sundečičeve, glasba Vimerova), in „Onam onamo“ (besede črnogorskega kneza Nikolaja I., glasba Vimerova), bolgarska „Šumi Marica“ (besede Marečkove, napev Šebekova). Slovenska „Naprej!“ (besede Simona Jenka, napev Davorina Jenka), lužiško-srbske so pa „Hišće Serbstwo njezhubjene“ (besede Zejlerove, poljski napev), „Rjana Łužica“ (besede Zejlerove, napev Kocorova) in „Naše Serbstwo z procha stawa“ (besede M. Domaškega, tudi poljski napev). — Spremljevanje je preprosto. Gotovo so ti napevi dobro došli v vseh narodnih krogih in se bodo često peli pri raznih prilikah.

